

Številka: U-I-486/20-14
Up-572/18-36
Datum: 16. 6. 2022

ODLOČBA

Ustavno sodišče je v postopku, začetem s sklepom Ustavnega sodišča, in v postopku odločanja o ustavni pritožbi A. B. in C. Č., oba D., na seji 16. junija 2022

odločilo:

- 1. Prvi odstavek 3. člena v delu, v katerem je določal, da je zakonska zveza življenjska skupnost moža in žene, ter 16. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo) v delu, v katerem je določal, da je za sklenitev zakonske zveze potrebno, da sta osebi, ki jo sklepata, različnega spola, sta bila v neskladju z Ustavo.**
- 2. Prvi odstavek 3. člena Družinskega zakonika (Uradni list RS, št. 15/17 in 22/19) v delu, v katerem določa, da je zakonska zveza življenjska skupnost moža in žene, je v neskladju z Ustavo.**
- 3. Državni zbor je dolžan ugotovljeno neskladnost z Ustavo iz 2. točke izreka odpraviti v roku šestih mesecev po objavi te odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije.**
- 4. Do odprave ugotovljene protiustavnosti iz 2. točke tega izreka se šteje, da je zakonska zveza življenjska skupnost dveh oseb.**
- 5. Prva alineja 22. člena Družinskega zakonika se razveljavi.**
- 6. Sodba Upravnega sodišča št. I U 1847/2016 z dne 11. 12. 2017 se razveljavi, odločba Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti št. 1200-1/2016/2 z dne 30. 11. 2016 in odločba Upravne enote Ljubljana št. 120-6/2016-4 z dne 1. 3. 2016 se odpravita in zadeva se vrne Upravni enoti Ljubljana v novo odločanje.**

OBRAZLOŽITEV

A.

1. Pritožnika sta pri Upravni enoti v Ljubljani na zapisnik podala izjavi, da želita skleniti zakonsko zvezo. Upravna enota je prošnjo pritožnikov za sklenitev zakonske zveze zavrnila. Sklicevala se je na 16. člen Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljevanju ZZZDR), ki je kot pogoj za sklenitev zakonske zveze določal, da sta osebi, ki sklepata zakonsko zvezo, različnega spola (prvi odstavek 3. člena in 16. člen ZZZDR). Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti je pritožbo pritožnikov zoper takšno odločitev zavrnilo. Upravno sodišče je zavrnilo tudi njuno tožbo. Pritožnika sta vložila predlog za dopustitev revizije, ki ga je Vrhovno sodišče zavrnilo.

2. Pritožnika sta zoper odločbi upravnih organov, sodbo Upravnega sodišča in sklep Vrhovnega sodišča vložila ustavno pritožbo. Zatrjujeta kršitve 14., 21., 34., 38. in 53. člena Ustave. Pritožnika navajata, da sta neposredno diskriminirana. Menita, da so partnerji istospolnih in raznospolnih razmerij v bistveno podobnem položaju, razlikovanje med njimi glede sklenitve zakonske zveze pa naj ne bi bilo v skladu s strogim testom sorazmernosti. Po njunem mnenju že iz 53. člena v zvezi s 14. členom Ustave izhaja, da gre pravica do sklenitve zakonske zveze partnerjem ne glede na spol. Pritožnika poudarjata, da partnerska zveza ni in ne more biti upravičeno nadomestilo za odrekanje sklenitve zakonske zveze. Navajata, da ima zatrjevana diskriminacija posledice tudi na drugih pravnih področjih. V zvezi s tem izpostavljata, da lahko otroka skupaj posvojita le zakonca. Menita tudi, da nesposobnost para za spočetje otroka ne more biti okoliščina, ki paru jemlje pravico skleniti zakonsko zvezo. Opozarjata, da je več držav že priznalo zakonsko zvezo ne glede na spol in da je avstrijsko ustavno sodišče ugotovilo diskriminatorne učinke ureditve, ki istospolnim parom ni omogočala sklenitve zakonske zveze. Zaradi različnega poimenovanja njunih zvez, četudi bi bili partnerska in zakonska zveza povsem enaki po svojih učinkih, naj bi bilo uničeno in poteptano njuno osebno dostojanstvo. Poseg v temeljno pravico do enakosti naj bi pomenil negativno vrednostno sodbo oseb, ki živijo v istospolnih partnerskih skupnostih, saj naj bi jim brez utemeljenega razloga jemal nekaj, kar je pri raznospolnih partnerjih ustaljena, splošno sprejeta praksa in običaj. Iz tega naj bi izhajalo sporočilo države, da istospolno usmerjeni posamezniki niso enakovredni državljani in so ne vredni sklenitve zakonske zveze. Na povezanost pravice do sklenitve zakonske zveze s pravico do dostojanstva naj bi opozorilo tudi Vrhovno sodišče Združenih držav Amerike. V nadaljevanju ustavne pritožbe pritožnika zatrjujeta, da jima je z drugačnim poimenovanjem njune partnerske skupnosti kršena tudi pravica do varstva osebnih podatkov, ker morata v vseh primerih, ko uveljavljata pravice na podlagi statusa istospolnih partnerjev, razkriti svojo spolno usmerjenost. Predlagata, naj Ustavno sodišče, če bo to potrebno, začne tudi postopek za oceno ustavnosti ureditve, na kateri temeljijo izpodbijane odločitve.

3. Ustavno sodišče je s sklepom senata št. Up-572/18 z dne 19. 10. 2020 ustavno pritožbo zoper sodbo Upravnega sodišča št. I U 1847/2016 z dne 11. 12. 2017 v zvezi z odločbo Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti št. 1200-1/2016/2 z dne 30. 11. 2016 in odločbo Upravne enote Ljubljana št. 120-6/2016-4 z dne 1. 3. 2016 sprejelo v obravnavo. V skladu s prvim odstavkom 56. člena Zakona o Ustavnem sodišču (Uradni list RS, št. 64/07 – uradno prečiščeno besedilo, 109/12, 23/20 in 92/21 – v nadaljevanju ZUstS) je o sprejemu ustavne pritožbe obvestilo Upravno sodišče, Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter Upravno enoto v Ljubljani.

4. V postopku odločanja o ustavni pritožbi se je Ustavnemu sodišču zastavilo vprašanje ustavnosti 16. člena ZZZDR, na katerem temeljijo z ustavno pritožbo izpodbijane sodna odločba in upravni odločbi. S sklepom št. Up-572/18, U-I-486/20 z dne 17. 12. 2020 je Ustavno sodišče na podlagi drugega odstavka 59. člena ZUstS začelo postopek za oceno ustavnosti te zakonske določbe. Ta zakonska določba je med postopkom pred Ustavnim sodiščem sicer prenehala veljati oziroma se uporabljati. Vendar pa to, kot je Ustavno sodišče pojasnilo v navedenem sklepu, ni ovira za njeno presojo, ker gre, glede na to, da na njej temeljijo izpodbijane odločitve, za položaj iz drugega odstavka 47. člena ZUstS (ko niso bile odpravljene posledice domnevne protiustavnosti zakona, ki ne velja več). Zaradi medsebojne povezanosti 16. člena ZZZDR in prvega odstavka 3. člena ZZZDR, ki sta z vidika, ki je sporen v tej zadevi (možnost sklenitve zakonske zveze oseb istega spola), v bistvenem enaki določbi, je Ustavno sodišče z navedenim sklepom na podlagi 30. člena ZUstS začelo tudi postopek za oceno ustavnosti prvega odstavka 3. člena ZZZDR. Ker gre za določbo, ki jo bo ob morebitnem ponovljenem odločanju o prošnji pritožnikov za sklenitev zakonske zveze kot veljavno zakonsko določbo morala upoštevati Upravna enota, pa je z navedenim sklepom na podlagi 30. člena ZUstS začelo še postopek za oceno ustavnosti prve alineje 22. člena Družinskega zakonika (v nadaljevanju DZ) ter zaradi povezanosti s to določbo tudi postopek za oceno ustavnosti prvega odstavka 3. člena DZ.

5. Ustavno sodišče je odločitev o začetku postopka za oceno ustavnosti navedenih določb ZZZDR in DZ v skladu s prvim odstavkom 28. člena ZUstS poslalo v odgovor Državnemu zboru. Po mnenju Državnega zbora temelji zakonska zveza v našem pravu na pojmovanju, da gre za družbeno institucijo, ki jo pravo varuje tako v korist vseh članov družine kakor tudi javnega interesa. Državni zbor opozarja, da daje Ustava v drugem odstavku 53. člena izrecno pooblastilo, da zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in zunajzakonski skupnosti uredi z zakonom, s čimer naj bi bilo dano zakonodajalcu široko polje proste presoje pri urejanju tega področja. Poudarja, da je treba pri normativnem urejanju zakonske zveze upoštevati širši družbeni kontekst. V zvezi s tem opozarja, da je zakonska zveza v našem pravnem redu ustavnopravno varovana zlasti zaradi institucije družine, kar naj bi neposredno izhajalo iz tretjega odstavka 53. člena Ustave. Že iz Ustave naj bi tako izhajala neposredna zveza med zakonsko zvezo in družino. Državni zbor dodaja, da družina ne more obstajati, če v njej ni otroka. Opozarja tudi na zakoreninjenost tradicionalnega pojmovanja zakonske zveze v Republiki Sloveniji

kot skupnosti partnerjev različnega spola, pri čemer se sklicuje na izida referendumov v letih 2012 in 2015, na katerih naj bi bila zavrnjena zakonska ureditev, po kateri bi lahko zakonsko zvezo sklenili tudi istospolni pari, in na zavrnitev amandmaja opozicije ob sprejemanju DZ v letu 2017, po katerem bi se besedilo "moža in žene" iz 3. člena DZ nadomestilo z besedilom "dveh oseb". Državni zbor navaja, da zahtevana različnost spolov kot pogoj za sklenitev zakonske zveze ne pomeni osebne okoliščine posameznika, zaradi katere ta zakonske zveze ne bi mogel skleniti. Navaja tudi, da ureditev zakonske zveze v Republiki Sloveniji sledi začrtani praksi Evropskega sodišča za človekove pravice (v nadaljevanju ESČP), iz katere ne izhaja zahteva, da mora država istospolnim partnerjem omogočiti sklenitev zakonske zveze (sklicuje se na sodbo v zadevi *Schalk in Kopf proti Avstriji* z dne 24. 6. 2010), in se približuje modernim evropskim ureditvam. Ob tem pojasnjuje, da so po Zakonu o partnerski zvezi (Uradni list RS, št. 33/16 – v nadaljevanju ZPZ) partnerske zveze kot življenjske skupnosti dveh žensk ali dveh moških v pravnih posledicah izenačene z zakonsko zvezo na vseh pravnih področjih (razen glede možnosti skupne posvojitve otroka in postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo). Ob upoštevanju temeljnih družbenih vrednot naj bi pravni red torej tudi istospolno usmerjenim posameznikom omogočal, da vstopijo v pravno razmerje, ki je po svoji vsebini enako zakonski zvezi.

6. Mnenje o ustavnosti presojanih določb ZZZDR in DZ je poslala tudi Vlada. Meni, da je za presojo skladnosti veljavne ureditve o zakonski zvezi z Ustavo pomembno vedeti, kako je ta dejansko pojmovana v Ustavi oziroma kakšno je bilo razumevanja 53. člena Ustave ob sprejemanju Ustave. Po mnenju Vlade pritožnika zmotno menita, da se je ustavodajalec ob pripravi Ustave zavedal pomembnosti prepovedi diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti in zato v Ustavi zakonske zveze ni opredelil kot zveze moškega in ženske. Iz razprave ob sprejemanju Ustave in predvsem iz predlaganih besedil dopolni osnutka naj bi izhajal jasen namen ustavodajalca, da sta ustavni kategoriji le zakonska zveza in zunajzakonska skupnost kot življenjski skupnosti moškega in ženske v smislu njunega pojmovanja v tedaj veljavnem ZZZDR, ki se od drugih partnerskih skupnosti razlikujeta po družbenem pomenu in pravnem statusu. Ob tem Vlada opozarja, da Komisija Skupščine Republike Slovenije za ustavna vprašanja ni sprejela predlaganih dopolnil sedaj 53. člena Ustave, po katerih bi se enakopravno obravnavale vse partnerske skupnosti.

7. Obravnava zakonske zveze kot skupnosti moškega in ženske in neenaka obravnava različnih življenjskih skupnosti naj bi bila tudi v skladu z mednarodnim pravom človekovih pravic. Tako v 16. členu Splošne deklaracije človekovih pravic (Uradni list RS, št. 24/18, MP, št. 3/18 – v nadaljevanju SDČP) kot v 23. členu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah (Uradni list SFRJ, št. 7/71, Akt o notifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS MP, št. 9/92 – v nadaljevanju MPDPP) in tudi v 12. členu Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Uradni list RS, št. 33/94, MP, št. 7/94, – v nadaljevanju EKČP) naj bi bilo izrecno določeno, da pravica skleniti zakonsko zvezo in ustvariti si družino pripada ženskam in moškim. Skladno z

določbami teh mednarodnih instrumentov naj bi bila družina naravna in temeljna celica družbe, ki mora uživati posebno varstvo države. Opredelitev zakonske zveze kot zveze med moškim in žensko naj bi sledila tudi praksi mednarodnih sodišč. Odbor Organizacije združenih narodov za človekove pravice (*Human Rights Committee*) naj bi v zadevi *Joslin v. New Zealand* z dne 17. 7. 2002 ugotovil, da zavrnitev pravice do poroke istospolnemu paru ne pomeni kršitve 23. člena MPDPP. Tudi iz prakse ESČP naj bi izhajalo jasno stališče, da pridržanje instituta zakonske zveze za zvezo moškega in ženske ne pomeni kršitve človekovih pravic istospolno usmerjenih oseb in njihove diskriminacije na podlagi osebne okoliščine. Zavarovanje vrednot tradicionalne družine naj bi bilo lahko legitimen razlog za različno ureditev posameznih pravic zakoncev in istospolnih partnerjev. Vprašanje, ali naj se enake pravice glede možnosti sklepanja zakonske zveze priznajo tudi istospolnim partnerjem, naj bi sodilo v polje proste presoje posamezne države. V sodbi v zadevi *Schalk in Kopf proti Avstriji* naj bi tako ESČP navedlo tudi, da so pristojni organi posamične države najbolj poklicani, da prepoznajo družbene potrebe, upoštevajoč, da ima zakonska zveza globoko zakoreninjene socialne in kulturne konotacije, ki se med posameznimi družbami zelo razlikujejo. Za slovensko družbo naj bi bile te konotacije zelo jasno izražene na dveh referendumih, na katerih naj bi se volivci odločno izrekli proti spreminjanju definicije zakonske zveze, in tega pri odločanju v tej zadevi po mnenju Vlade ni mogoče spregledati in zanemariti. Vlada meni, da naj bi na to, da ni edina ustavno skladna zakonska ureditev družinskih razmerij le takšna, ki popolnoma izenačuje zakonsko zvezo in istospolno partnersko zvezo, kazalo tudi dejstvo, da zakonske ureditve glede tega vprašanja v državah članicah Evropske unije ter Sveta Evrope še zdaleč niso enotne.

8. Po mnenju Vlade različna zakonska ureditev partnerskih skupnosti raznospolnih in istospolnih parov ni diskriminatorna, če so istospolnim partnerjem priznane vse pravice, ki gredo dvema osebama iz naslova pravice do združevanja in skupnega bivanja, kar naj bi slovenska zakonodaja istospolnim partnerjem že priznavala. Z uveljavitvijo ZPZ naj bi namreč prišlo do izenačitve pravnih posledic (tako formalne kot tudi neformalne) istospolne partnerske skupnosti s posledicami, ki jih zakon predvideva za raznospolne partnerske skupnosti (drugi odstavek 2. člena in drugi odstavek 3. člena ZPZ). Izjema naj bi veljala le za skupno (ne pa tudi za enostransko) posvojitve ter za postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo (tretji odstavek 2. člena in četrti odstavek 3. člena ZPZ).

9. Opredelitev zakonske zveze kot zveze dveh (ali celo več) oseb ne glede na spol bi po mnenju Vlade pomenila odvzem posebnega statusa, ki naj bi ga v naši družbi in pravnem redu uživala zveza ženske in moškega, ki ji država priznava pomen osnivanja družine (drugi odstavek 3. člena DZ). Prav v biološki danosti glede možnosti spočetja otroka naj bi se zakonska zveza moža in žene bistveno razlikovala od partnerske zveze dveh oseb istega spola. Zato naj bi bilo tudi v tem pogledu utemeljeno različno obravnavanje zakonske in partnerske zveze. Smisel in razlog zakonske zveze naj bi bil sicer širši od prokreativnosti. Vendar pa je prokreacija znotraj skupnosti možna samo med moškim in žensko, zaradi česar naj bi bilo zaradi varovanja koristi otrok zvezo med moškim in žensko na tem področju upravičeno obravnavati drugače kot vse druge vrste zvez in

skupnosti. To naravno dejstvo naj ne bi v ničemer zmanjševalo dostojanstva, svobode, vrednosti ali enakopravnosti kogarkoli in tudi ne istospolnih parov.

10. Dejstvo, da sta instituta zakonske zveze in partnerske zveze poimenovana različno, po mnenju Vlade ne pomeni manjšega ali drugačnega obsega pravic in tudi ne zmanjšuje dostojanstva udeleženih oseb. Različne življenjske skupnosti naj bi bogatile raznolikost družbe in pomenile priznanje vsem skupnostim. Oba instituta naj bi bila vsakomur dostopna pod enakimi pogoji, med katerimi naj ne bi bilo pogoja spolne usmerjenosti. Zato naj ne bi šlo za diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti. Pravna ureditev partnerske zveze naj bi bila povsem izenačena s pravno ureditvijo zakonske zveze, zakonodajalec pa jo je uredil v drugem zakonu. Čeprav naj bi ESČP v zadevi *Shalk in Kopf proti Avstriji* ocenilo, da dolgotrajno razmerje med istospolnima partnerjema pomeni družinsko razmerje, ki uživa varstvo po 8. členu EKČP, kar naj bi pomenilo, da so tako istospolne kot raznospolne skupnosti upravičene do pravnega priznanja in varstva, naj bi hkrati odločilo, da tudi iz 14. člena v zvezi z 8. členom EKČP ne izhaja dolžnost države, da istospolnim partnerjem omogoči sklenitev zakonske zveze. Ureditev instituta z drugačnim poimenovanjem v drugem zakonu naj sama po sebi ne bi pomenila diskriminacije na podlagi spolne usmerjenosti. Vlada navaja, da če bi vsaka drugačna ureditev od ureditve, po kateri bi lahko tudi istospolni pari sklenili zakonsko zvezo, pomenila diskriminacijo, Ustavno sodišče leta 2015 ne bi dovolilo referendumu o noveli ZZZDR. Poleg tega naj se v odločbi št. U-I-425/06 z dne 2. 7. 2009 (Uradni list RS, št. 55/09, in OdlUS XVIII, 29) ne bi omejilo le na presojo ustavnosti ureditve dedovanja med partnerjema istospolne skupnosti, temveč bi na podlagi 30. člena ZUstS ugotovilo protiustavnost instituta registrirane istospolne partnerske skupnosti.

11. V zvezi z očitki pritožnikov, da morata zaradi drugačnega poimenovanja njune partnerske skupnosti v vseh primerih, ko uveljavljata pravice na podlagi statusa istospolnih partnerjev, razkriti svojo spolno usmerjenost, Vlada navaja, da glede na to, da je ESČP ugotovilo, da iz EKČP ne izhaja obveza države, da osebam istega spola omogoči sklenitev zakonske zveze, navajanje podatkov o različnih partnerskih skupnostih ne more pomeniti kršitve človekovih pravic. Ne glede na to pa naj bi bila rešitev tega problema možna brez spremembe poimenovanja institutov tako, da bi se na obrazcih in v postopkih, v katerih imata oba instituta enake pravne posledice, uporabila skupna oznaka zakonska ali partnerska zveza in zunajzakonska ali partnerska skupnost. Nevtralni terminološki opredelitvi naj bi se namenjala posebna pozornost tudi ob pripravi predpisov.

12. V zaključku mnenja Vlada navaja, da ne obstajajo ustavnopravni razlogi, zaradi katerih bi morali spreminjati tradicionalno opredelitev temeljnih družinskopravnih institutov. Razglasitev istospolne partnerske zveze za zakonsko zvezo bi pomenila precej radikalno preureditev temeljnih institutov družinskega prava. Vlada poudarja, da se zakonska in partnerska zveza razlikujeta le na področjih, na katerih gre za varovanje koristi otrok, kar naj bi bil razumen razlog za razlikovanje. Vlada meni, da je odločitev o spreminjanju zakonske ureditve na področju družinskopravnih razmerij v pristojnosti

zakonodajalca. Po mnenju Vlade zato prvi odstavek 3. člena in 16. člen ZZZDR ter prvi odstavek 3. člena in prva alineja 22. člena DZ niso v neskladju z Ustavo.

13. Odgovor Državnega zbora in mnenje Vlade sta bila vročena pritožnikoma. V odgovoru na mnenje Vlade pritožnika v zvezi s sklicevanjem Vlade na gradivo iz ustavodajnega postopka navajata, da četudi so sklici ustrezni, naj Vlada ne bi razumela, da je pravo družbeni fenomen, ki se s časom razvija. V zvezi s sklicevanjem Vlade na to, da naj bi bili zakonska in partnerska zveza glede vsega, kar zadeva osebe, ki ju sklenejo, izenačeni, pritožnika navajata, da se njuna celotna ustavna pritožba nanaša na popis okoliščin, ki pomenijo neenako obravnavo. V zvezi s tem dodajata, da je neplodnost le argument za odrekanje sklenitve zakonske zveze istospolnim parom, pri čemer jim zakonodaja najprej prepoveduje posvojitve, nato pa jim odreka sklenitev zakonske zveze, ker ne morejo imeti otrok. Pritožnika Vladi očitata tudi popolno nerazumevanje bistva življenjske skupnosti med zakoncema in partnerjema, ki je v medsebojni čustveni povezanosti in ljubezni. Ti naj bi bili bistveni tudi za srečo otrok. Sklicevanje Vlade na to, da iz mednarodnih instrumentov ne izhaja pravica istospolnih parov do sklenitve zakonske zveze, naj bi bilo neupoštevno, ker po petem odstavku 15. člena Ustave nobene človekove pravice ali temeljne svoboščine, urejene v pravnih aktih, ki veljajo v Republiki Sloveniji, ni dopustno omejevati z izgovorom, da je Ustava ne priznava ali jo priznava v manjši meri. Pritožnika pritrjujejo Vladi, da se s posvojitvijo zasleduje izključno zaščita koristi otroka in da ne gre za pravico posameznika, ki želi posvojiti otroka, vendar trdita, da se z vnaprejšnjim izključevanjem istospolnih parov iz postopkov posvojitve krši največja korist otroka do zanj najboljšega družinskega okolja. Sklicevanje Vlade na to, da bi opredelitev zakonske zveze kot zveze dveh oseb ne glede na spol pomenila odvzem posebnega statusa, ki ga v naši družbi in pravnem redu sedaj uživa zakonska zveza kot zveza ženske in moškega, ki naj bi ji država priznavala pomen osnovanja družine, naj bi pomenilo fundamentalno nerazumevanje človekovih pravic. Vlada naj bi se zavzemala za manj človekovih pravic, da bi se na ta način obstoječim pravicam priznaval poseben pomen. S priznanjem zakonske zveze ne glede na spol oseb naj se ne bi nikomur nič odvzelo. Vlada naj bi demokracijo razumela samo količinsko, prek števila (volilnih ali poslanskih) glasov za določeno ureditev, ne oziraje se na njeno ustavnost. V odgovoru na odgovor Državnega zbora pritožnika pojasnjujeta, da se o njegovih navedbah ne bosta posebej izjavljala, ker naj bi bila tovrstna izvajanja argumentirano zavrnjena že v njihovih dosedanjih vlogah.

B. – I.

Presoja zakonske ureditve

Predstavitev zadeve

14. V obravnavani zadevi je sporna ustavna skladnost ureditve, ki istospolnim partnerjem ni dovoljevala oziroma jim še vedno ne dovoljuje sklenitve zakonske zveze. V času

odločanja Upravne enote o prošnji pritožnikov za sklenitev zakonske zveze je institut zakonske zveze urejal ZZZDR. V zvezi s spornim vprašanjem, kdo lahko sklene zakonsko zvezo, sta bili bistveni naslednji njegovi določbi:

Prvi odstavek 3. člena ZZZDR

"Zakonska zveza je z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene."

16. člen ZZZDR

"Za sklenitev zakonske zveze je potrebno, da dve osebi različnega spola pred pristojnim državnim organom na način, določen z zakonom, izjavita svoje soglasje, da skleneta zakonsko zvezo."

15. Enako ureditev pozna tudi veljavni DZ, ki določa:

Prvi odstavek 3. člena DZ

"Zakonska zveza je življenjska skupnost moža in žene, katere sklenitev, pravne posledice in prenehanje ureja ta zakonik."

22. člen DZ

"Za obstoj zakonske zveze je potrebno, da:

- sta osebi, ki sklepata zakonsko zvezo, različnega spola,
- osebi izjavita svoje soglasje, da skleneta zakonsko zvezo,
- in
- osebi izjavita svoje soglasje pred pristojnim državnim organom."

16. Iz navedenega izhaja, da je bilo z ZZZDR in še vedno je tudi z DZ določeno, da morata biti osebi, ki želita skleniti zakonsko zvezo, različnega spola. To pomeni, da istospolni partnerji niti po prejšnji niti po veljavni zakonski ureditvi zakonske zveze niso mogli oziroma še vedno ne morejo skleniti. Pritožnika takšni ureditvi očitata neskladje z več določbami Ustave. Njun temeljni očitok je, da izpodbijana ureditev pomeni ustavno nedopustno diskriminacijo istospolnih partnerjev (oziroma istospolno usmerjenih oseb) v primerjavi z raznospolnimi partnerji (oziroma heterospolno usmerjenimi osebami) na podlagi osebne okoliščine (spolne usmerjenosti). Glede na to se je Ustavno sodišče osredotočilo na presojo skladnosti izpodbijane ureditve z Ustavo s tega vidika. Ker sta z vidika očitkov o diskriminatorni obravnavi tako prejšnja kot sedaj veljavna ureditev dejansko enaki, je Ustavno sodišče njuno presojo opravilo enotno.

17. Po veljavni zakonski ureditvi je tudi institut zunajzakonske skupnosti kot dalj časa trajajoče življenjske skupnosti dveh oseb, ki se ne odločita za potrditev te skupnosti v formalni obliki (zakonski zvezi), opredeljen kot dalj časa trajajoča življenjska skupnost

moškega in ženske (4. člen DZ). Takšna oblika življenjske skupnosti oseb istega spola je urejena z drugim pravnim institutom in v drugem zakonu – gre za institut neskljenjene partnerske zveze po 3. členu ZPZ. Tudi v zvezi s to ureditvijo bi se lahko zastavljalo vprašanje skladnosti s pravico do nediskriminatornega obravnavanja. Vendar pa to razlikovanje ni predmet presoje v tej zadevi, zato se Ustavno sodišče o navedenem v tej odločbi ne izreka.

Pregled dosedanje ureditve istospolnih partnerskih skupnosti

18. Področje pravnega urejanja istospolnih partnerskih skupnosti se v Republiki Sloveniji sicer počasi, a vztrajno razvija. Življenjske skupnosti istospolnih partnerjev so bile prvič urejene z Zakonom o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/05 – v nadaljevanju ZRIPS), ki se je začel uporabljati 23. 7. 2006. Ta zakon je urejal skupnost dveh žensk ali dveh moških, ki sta pred pristojnim organom registrirala svojo skupnost. Na podlagi takšne registracije sta imela partnerja nekatere iz tega razmerja izvirajoče pravice in dolžnosti, vendar ne vseh pravic, ki so jih sicer imeli zakonci. Neregistrirane partnerske skupnosti oseb istega spola z ZRIPS sploh niso bile urejene.

19. Istočasno z ZRIPS je veljal tudi ZZZDR. Že od njegove uveljavitve 1. 1. 1977 dalje je zakonsko zvezo definiral kot življenjsko skupnost moža in žene (prvi odstavek 3. člena) in, izhajajoč iz tega, kot pogoj za njeno sklenitev določal, da jo lahko skleneta dve osebi različnega spola (16. člen). Poleg tega je ZZZDR urejal tudi dalj časa trajajočo življenjsko skupnost moškega in ženske, ki nista sklenila zakonske zveze (zunajzakonska skupnost, 12. člen).

20. Naslednji pomembni mejnik na področju pravnega urejanja življenjskih skupnosti partnerjev istega spola bi lahko pomenil Družinski zakonik, sprejet 16. 11. 2011 (v nadaljevanju DZ/2011, EPA 817 - V). V predlogu tega zakonika sta bili namreč tako zakonska zveza kot zunajzakonska skupnost opredeljeni kot življenjski skupnosti dveh oseb (3. člen in prvi odstavek 4. člena Predloga DZ/2011, EPA 817 - V). To bi pomenilo, da bi lahko zakonsko zvezo sklenili tudi dve osebi istega spola in da bi lahko tudi zunajzakonska skupnost obstajala med osebama istega spola. Vendar pa zakonik s takšno vsebino ni bil sprejet. Sprejeti DZ/2011 je namreč ohranil tradicionalno pojmovanje zakonske zveze in zunajzakonske skupnosti kot življenjske skupnosti moža in žene. Za istospolne pare je predvidel drugi življenjski skupnosti. V 5. členu je določil partnersko skupnost kot življenjsko skupnost dveh žensk ali dveh moških, z enakimi pravnimi posledicami, kot jih ima zakonska zveza, razen če zakon določa drugače. V 6. členu je določil zunajpartnersko skupnost kot dalj časa trajajočo življenjsko skupnost dveh žensk ali dveh moških, ki nista sklenila partnerske skupnosti, in ni razlogov, zaradi katerih bi bila partnerska skupnost med njima neveljavna, pri čemer ima taka skupnost v razmerju med partnerjema enake pravne posledice po tem zakoniku, kot če bi sklenila partnersko skupnost, zunajpartnerska skupnost pa ima pravne posledice tudi na tistih pravnih področjih, na katerih ima pravne posledice zunajzakonska skupnost, razen če zakon določa drugače. DZ/2011 je v drugem odstavku 217. člena določil, da partnerja

partnerske skupnosti ali partnerja zunajzakonske skupnosti ne moreta skupaj posvojiti otroka, lahko pa partner partnerske skupnosti ali partner zunajpartnerske skupnosti posvoji otroka svojega partnerja. Ta zakon je bil na referendumu 25. 3. 2012 zavržen. Glede na to, da DZ/2011 ni dovolil sklenitve zakonske zveze osebam istega spola, sklicevanje Vlade na to, da je bil na referendumu 25. 3. 2012 zavržen tudi koncept zakonske zveze kot življenjske skupnosti oseb istega spola, ni utemeljeno.

21. DZ/2011, ki bi vsaj formalno priznal tudi partnerske skupnosti istospolnih parov, torej ni bil sprejet in v veljavi sta ostala ZZZDR in ZRIPS. Do ponovnega poskusa formalne izenačitve partnerskih zvez raznospolnih in istospolnih parov je prišlo 3. 3. 2015, ko je bil sprejet Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (v nadaljevanju ZZZDR-D). Ta je spremenil opredelitev zakonske zveze in zakonsko zvezo v 3. členu opredelil kot življenjsko skupnost dveh oseb, v 16. členu ZZZDR pa kot pogoj za sklenitev zakonske zveze črtal zahtevo glede dveh oseb različnega spola. Tudi zunajzakonsko skupnost je ZZZDR-D opredelil kot dalj časa trajajočo skupnost dveh oseb, ki nista sklenili zakonske zveze, in ni razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna (prvi odstavek 4. člena) (glej EPA-257-VII). Kot opozarjata Državni zbor in Vlada, je bil ZZZDR-D na referendumu 20. 12. 2015 zavržen.¹

22. Zaradi zavrnitve ZZZDR-D na referendumu je bil sprejet ZPZ, ki je začel veljati 24. 5. 2016 in se uporablja od 24. 2. 2017. Ta zakon je sklenjeno in nesklenjeno obliko življenjske skupnosti dveh oseb istega spola sicer še vedno uredil v drugi obliki (partnerska zveza in nesklenjena partnerska zveza), kot sta bili z ZZZDR oziroma sta z DZ določeni za raznospolna partnerja (zakonska zveza in zunajzakonska skupnost). Vendar pa iz zakonodajnega gradiva izhaja, da je bil sprejet kot kompromisna rešitev, da se kljub zavrnitvi ZZZDR-D na referendumu naredi korak naprej k približevanju ureditve zakonske zveze in partnerske skupnosti. Poleg tega naj bi bil sprejet tudi kot odziv na to, da neregistrirana partnerska skupnost z ZRIPS sploh ni bila urejena (glej Predlog ZPZ z dne 22. 12. 2015, EPA 967- VII). ZPZ določa, da ima partnerska zveza kot življenjska skupnost dveh žensk ali dveh moških na vseh pravnih področjih enake pravne posledice, kot jih ima zakonska zveza, razen če ta zakon določa drugače (glede možnosti skupne posvojitve in upravičenosti do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo (2. člen)). Glede nesklenjene partnerske zveze kot dalj časa trajajoče življenjske skupnosti dveh žensk ali dveh moških, ki nista sklenila partnerske zveze, pa ZPZ določa, da ima v razmerju med partnerjema enake pravne posledice po ZPZ, kot če bi sklenila partnersko zvezo. Poleg tega ima nesklenjena partnerska zveza tudi enake pravne posledice kot zunajzakonska skupnost na tistih pravnih področjih, na katerih ima pravne posledice

¹ Glej poročilo Državne volilne komisije o izidu glasovanja in izidu referenduma o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, ki je bil 20. 12. 2015 (Uradni list RS, št. 13/16). Od vseh volivcev, ki so imeli pravico glasovati (1.714.055), jih je na referendumu glasovalo 623.541 (36,38 %). Od tistih, ki so veljavno glasovali, je večina (63,51 %) glasovala proti uveljavitvi zakona, 36,49 % pa za uveljavitev zakona.

zunajzakonska skupnost, razen če ta zakon drugače določa (glede možnosti skupne posvojitve in upravičenosti do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo (glej 3. in 4. člen ZPZ).

23. ZPZ velja, kmalu po začetku njegove uporabe pa je bil sprejet tudi DZ, ki se uporablja od 15. 4. 2019 in je predmet obravnave tudi v tej zadevi. Ta zakonsko zvezo ter zunajzakonsko skupnost, enako kot pred njim veljavni ZZZDR, še vedno definira kot življenjski skupnosti moškega in ženske (prvi odstavek 3. člena in 4. člen DZ) ter v prvi alineji 22. člena kot pogoj za sklenitev zakonske zveze izrecno določa, da jo lahko skleneta osebi različnega spola. V okviru postopka sprejemanja DZ je bil sicer predlagan amandma k 3. členu DZ, po katerem bi se v prvem odstavku tega člena besedilo "moža in žene" nadomestilo z besedilom "dveh oseb", kar bi pomenilo, da bi lahko zakonsko zvezo sklenili tudi dve osebi istega spola, ki pa je bil zavržen (glej zakonodajno gradivo, EPA 1682 – VII).

24. Veljavna ureditev življenjskih skupnosti dveh oseb v Republiki Sloveniji je torej takšna, da DZ ureja zakonsko zvezo in zunajzakonsko skupnost oseb različnega spola, ZPZ pa partnersko zvezo in nesklenjeno partnersko zvezo oseb istega spola. Presoja v tej zadevi je osredotočena zgolj na ureditev zakonske zveze, kolikor je ta pridržana osebama različnega spola.

Presoja skladnosti izpodbijane ureditve s prvim odstavkom 14. člena v zvezi s 53. členom Ustave

25. Prvi odstavek 14. člena Ustave določa, da so v Republiki Sloveniji vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino. Skladno z ustaljeno presojo Ustavnega sodišča je treba pri presoji očitka o diskriminatornem obravnavanju odgovoriti na naslednja vprašanja: 1) ali se zatrjevano različno obravnavanje nanaša na zagotavljanje oziroma uresničevanje človekove pravice oziroma temeljne svoboščine; 2) če se, ali obstaja različno obravnavanje prizadete osebe in tistega, s katerim se primerja; 3) ali sta dejanska položaja, ki se primerjata, v bistvenem enaka in torej razlikovanje temelji na okoliščini iz prvega odstavka 14. člena Ustave; ter 4) če gre za razlikovanje na podlagi okoliščine iz prvega odstavka 14. člena Ustave in torej za poseg v pravico do nediskriminatornega obravnavanja, ali je ta poseg ustavno dopusten.²

Ali se zatrjevano različno obravnavanje nanaša na zagotavljanje oziroma uresničevanje človekove pravice oziroma temeljne svoboščine?

² Glej odločbe Ustavnega sodišča št. U-I-425/06, 7. točka obrazložitve, št. U-I-212/10 z dne 14. 3. 2013 (Uradni list RS, št. 31/13, in OdlUS XX, 4), 7. točka obrazložitve, in št. U-I-68/16, Up-213/15 z dne 16. 6. 2016 (Uradni list RS, št. 49/16), 10. točka obrazložitve.

26. Prvi odstavek 14. člena Ustave se nanaša na enakost v človekovih pravicah oziroma temeljnih svoboščinah. Zakonska zveza, katere sklenitev želita doseči pritožnika, je urejena v prvem in drugem odstavku 53. člena Ustave. Prvi odstavek določa, da temelji zakonska zveza na enakopravnosti zakoncev in se sklene pred pristojnim državnim organom. Drugi odstavek določa, da zakonsko zvezo in razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon.

27. Člen 53 Ustave torej ureja človekovo pravico do sklenitve zakonske zveze. To izhaja tudi iz mednarodne ureditve. Z 12. členom EKČP,³ 16. členom SDČP,⁴ 23. členom MPDPP⁵ in 9. členom Listine Evropske unije o temeljnih pravicah (UL C 202, 7. 6. 2016 – v nadaljevanju Listina)⁶ je namreč izrecno priznana pravica do sklenitve zakonske zveze.

28. Po mnenju Državnega zbora in Vlade je pojem zakonske zveze iz 53. člena Ustave rezerviran le za življenjske skupnosti oseb različnega spola. Ustavno sodišče ugotavlja, da iz 53. člena Ustave takšna omejitev ne izhaja. Iz te določbe izhajajo glede zakonske zveze (zgolj) naslednje zahteve: (1) zahteva po enakopravnosti zakoncev; (2) zahteva po obligatorni civilni sklenitvi zakonske zveze in (3) zahteva po podrobnejši zakonski ureditvi pravnih razmerij v njej.

29. Ne drži nadalje navedba Vlade, da naj bi iz geneze 53. člena Ustave izhajalo, da je imel ustavodajalec na ustavni ravni namen zavarovati le življenjsko skupnost moškega in ženske. Dejstvo, da ob sprejemanju Ustave ni bil sprejet predlog, da se besedilo 53. člena Ustave, da "zakonska zveza temelji na enakopravnosti obeh zakoncev", nadomesti z besedilom, da so "vse oblike življenjske skupnosti enakopravne", ne pomeni, da ustavodajalec ni imel namena zavarovati skupnosti oseb različnega spola, temveč kaže na to, da se je ustavodajalec s tem vprašanjem ob sprejemanju Ustave ukvarjal. Če bi ustavodajalec ustavno varstvo želel pridržati le za raznospolne življenjske skupnosti, bi lahko zakonsko zvezo izrecno opredelil kot pravno priznano življenjsko skupnost moškega in ženske. Tega ni storil.

³ Ta člen določa, da imajo pravico skleniti zakonsko zvezo in si ustvariti družino v skladu z domačimi zakoni, ki urejajo uveljavljanje te pravice, moški in ženske, zreli za zakon.

⁴ Ta med drugim določa, da imajo polnoletni moški in ženske pravico skleniti zakonsko zvezo in ustvariti družino.

⁵ Ta med drugim določa: "1. Družina je naravni in temeljni sestavni del družbe in ima pravico do varstva družbe in države. 2. Pravica do sklenitve zakonske zveze in ustanovitve družine se priznava moškemu in ženski, ko dorasteta za poroko."

V izvorniku se to besedilo glasi:

"The right of men and women of marriageable age to marry and to found a family shall be recognized."

⁶ Člen 9 Listine se glasi: "Pravica sklepanja zakonske zveze in pravica ustvarjanja družine sta zagotovljeni v skladu z nacionalnimi zakoni, ki urejajo uresničevanje teh pravic."

30. Tudi sicer pa Ustave ni mogoče razlagati le statično, izhajajoč izključno iz okoliščin ob njenem nastanku. Upoštevati je treba razvoj in pomen pravnega instituta, ki je predmet ustavnosodne razlage (v konkretnem primeru instituta zakonske zveze). Moč, ki jo lahko pripišemo namenu normodajalca, slabi s potekom časa in s spreminjanjem družbenih razmer.^{7, 8}

31. Tradicionalni pogled na zakonsko zvezo kot zvezo oseb različnega spola se tako v evropskem kot tudi v svetovnem merilu od sprejetja Ustave Republike Slovenije dalje (posebej opazno v zadnjih desetih letih) spreminja v smeri omogočanja sklenitve zakonske zveze istospolnim partnerjem. Dandanes mnoge evropske države (med njimi Avstrija, Belgija, Danska, Finska, Francija, Irska, Islandija, Luksemburg, Malta, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Portugalska, Španija, Švedska, Združeno kraljestvo in od 1. 7. 2022 dalje tudi Švica) istospolnim partnerjem omogočajo sklenitev zakonske zveze. Ta trend je zaznati tudi drugod po svetu. Istospolni partnerji lahko zakonsko zvezo sklenejo npr. v ZDA, Kanadi, Argentini, Braziliji, Urugvaju, Kolumbiji, Ekvadorju, Kostariki, Čilu, Tajvanu, Avstraliji, Novi Zelandiji in Južnoafriški republiki.⁹ Sklepanju zakonske zveze istospolnih partnerjev je naklonjeno tudi javno mnenje v Republiki Sloveniji. Raziskava o diskriminaciji Zagovornika načela enakosti v sodelovanju z Inštitutom Mediana z dne 24. 11. 2020 kaže, da se 72 % prebivalcev Slovenije vsaj strinja, da bi morali imeti istospolni pari možnost skleniti zakonsko zvezo, skoraj dve tretjini pa bi pri tem podprlo svojega otroka.¹⁰

⁷ Povzeto po M. Pavčnik, Teorija prava, Prispevek k razumevanju prava, 6., pregledana in dopolnjena izdaja, GV Založba, Ljubljana, 2020, str. 407–408, kjer avtor govori o objektivistični oziroma dinamično objektivistični razlagi v primerjavi s subjektivistično razlago pravnih aktov.

⁸ ESČP tudi EKČP razlaga dinamično. Glej npr. sodbo ESČP v zadevi *Christine Goodwin proti Združenemu kraljestvu* z dne 11. 7. 2002, 74. in 75. točka obrazložitve.

⁹ Uvedba pravice istospolnih parov, da sklenejo zakonsko zvezo, je lahko bila posledica zakonske spremembe, odločitve volivcev na referendumu ali odločitve sodišča (ali pa je šlo za kombinacijo teh načinov). V zvezi s tem glej npr. (sicer ne nujno popolnoma ažuren) pregled po državah na http://internap.hrw.org/features/features/marriage_equality/. Kot primera, ko je bila pravica istospolnih parov do sklenitve zakonske zveze posledica odločitve sodišča, kaže izpostaviti odločbo Vrhovnega sodišča Združenih držav Amerike *Obergefell v. Hodges* z dne 26. 6. 2015 in odločbo Ustavnega sodišča Avstrije G 258-259/2017 z dne 4. 12. 2017.

¹⁰ Raziskava je dostopna na spletni strani: http://www.zagovornik.si/wp-content/uploads/2021/03/Priloga-k-izjavi_Izseki-iz-Javnomnenjske-raziskave-o-staliscih-v-zvezi-z-diskriminacijo.pdf. Cilji raziskave so bili (med drugim) preveriti stališča in razširjenost diskriminacije v Sloveniji. Velikost vzorca je bila 1007 oseb. Vzorčni okvir je pomenila splošna populacija v starosti od 18 do 75 let. Vzorec je bila reprezentativen za Slovenijo po spolu, starosti, regiji in izobrazbi. V zvezi s tematiko, obravnavano v tej zadevi, so se anketiranci opredeljevali do trditve "Nič nimam proti, da bi imeli istospolni pari možnost skleniti zakonsko zvezo (poročiti se) v Sloveniji" in do trditve "Podpiral(a) bi svojega otroka, če bi se želel(a) poročiti z osebo istega spola". Izbirali so lahko med odgovori "Popolnoma se strinjam", "Strinjam se", "Niti se strinjam, niti se ne strinjam", "Ne strinjam se", "Sploh se ne strinjam".

32. Državni zbor in Vlada se sklicujeta tudi na to, da mednarodni instrumenti določajo, da lahko zakonsko zvezo skleneta moški in ženska. Člen 12 EKČP sicer res določa, da imajo pravico skleniti zakonsko zvezo in si ustvariti družino v skladu z domačimi zakoni, ki urejajo uveljavljanje te pravice, moški in ženske, zreli za zakon. Podobno določata 16. člen SDČP in 23. člen MPDPP. Vendar je za presojo Ustavnega sodišča ključno, (1) da je EKČP živi instrument, ki ga je treba razlagati v luči aktualnih razmer,¹¹ zaradi česar je ESČP, med drugim ob sklicevanju na 9. člen novejše Listine, ki je pri opredeljevanju pravice sklepanja zakonske zveze in pravice ustvarjanja družine namerno opustil sklicevanje na moške in ženske,¹² že sprejelo stališče, da 12. člena EKČP ni več mogoče v vseh primerih omejiti na osebi različnega spola;¹³ in kar je še pomembnejše, (2) da tudi sicer 12. člena EKČP (iz katerega sicer vsaj po dosedanji presoji ESČP ne izhaja dolžnost držav pogodbenic, da omogočajo sklepanje zakonskih zvez tudi istospolnim partnerjem, ampak uživajo države pogodbenice na tem področju široko polje proste presoje¹⁴)¹⁵ kot tudi prej omenjenih določb mednarodnih instrumentov ni mogoče razlagati tako, da državam pogodbenicam prepovedujejo, da razširijo koncept zakonske zveze na istospolne partnerje (le izrecno jim tega ne zapovedujejo).¹⁶

33. Iz 53. člena Ustave torej izhaja pravica do sklenitve zakonske zveze. Ustava ne daje izrecnega odgovora na vprašanje, ali lahko zakonsko zvezo skleneta le osebi različnega spola ali tudi osebi istega spola. To pomeni, da 53. člen Ustave sam po sebi zakonodajalcu ne preprečuje sprejetja izpodbijane ureditve. Vendar pa mora pri pravnem urejanju zakonske zveze zakonodajalec poleg zahtev, ki izhajajo iz 53. člena Ustave, upoštevati tudi prepoved diskriminacije iz prvega odstavka 14. člena Ustave in argument človekovega dostojanstva, ki je temelj človekovih pravic. Za presojo izpodbijane ureditve z vidika prepovedi diskriminacije po presoji Ustavnega sodišča in ESČP zadošča, da presojana pravna ureditev sodi v polje učinkovanja določene človekove pravice oziroma

¹¹ Glej npr. sodbo ESČP v zadevi *Christine Goodwin proti Združenemu kraljestvu*, 74. in 75. točka obrazložitve.

¹² Glej sodbo ESČP v zadevi *Schalk in Kopf proti Avstriji*, 60. točka obrazložitve.

¹³ Prav tam, 61. točka obrazložitve. Na to ugotovitev glede 12. člena EKČP ne more vplivati dejstvo, da je glede drugega odstavka 23. člena MPDPP Odbor Organizacije združenih narodov za človekove pravice v zadevi *Joslin v. New Zealand*, na katero se v dopolnitvi mnenja sklicuje Vlada, sprejel stališče, da se glede na ubeseditev drugega odstavka 23. člena MPDPP v primerjavi z drugimi določbami MPDPP obveznost priznavanja pravice do sklenitve zakonske zveze, kolikor izhaja iz te določbe MPDPP, nanaša samo na zvezo moškega in ženske.

¹⁴ Glej sodbo ESČP v zadevi *Schalk in Kopf proti Avstriji*, 63. točka obrazložitve.

¹⁵ Konvencijska zahteva (8. člena EKČP oziroma 14. člena v zvezi z 8. členom EKČP) je po presoji ESČP (za zdaj) le, da države pogodbenice tudi istospolnim partnerjem zagotovijo pravni okvir za priznanje in varstvo njihovih partnerskih skupnosti (glej sodbo ESČP v zadevi *Oliari in drugi proti Italiji* z dne 21. 7. 2015, 165. do 187. točka obrazložitve, in sodbo velikega senata ESČP v zadevi *Vallianatos in drugi proti Grčiji*, z dne 7. 11. 2013, 80. do 92. točka obrazložitve).

¹⁶ Podobno Arbitražno sodišče (današnje Ustavno sodišče) Belgije v sodbi št. 159/2004 z dne 20. 10. 2004.

temeljne svoboščine.¹⁷ Za to pa v konkretni zadevi, ki se nanaša na določitev pogojev, ki morajo biti izpolnjeni za sklenitev zakonske zveze, nedvomno gre.

Ali gre za različno obravnavanje?

34. Da izpodbijana ureditev pomeni različno obravnavanje istospolnih in raznospolnih partnerjev, ni dvoma. Kot je bilo že predstavljeno, iz prvega odstavka 3. člena in 16. člena ZZZDR ter prvega odstavka 3. člena in prve alineje 22. člena DZ jasno izhaja, da lahko zakonsko zvezo sklenejo le raznospolni partnerji. Izključno istospolnim partnerjem pa je pridržana sklenitev partnerske zveze. Vlada sama priznava, da vse posledice, ki jih ima za partnerja sklenitev partnerske zveze, niso enake posledicam, ki jih za partnerja pomeni sklenitev zakonske zveze (skupna posvojitve in upravičenost do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo). Poleg tega sta formalni življenjski skupnosti raznospolnih in istospolnih oseb različno poimenovani. Raznospolno in istospolno usmerjeni imajo torej za potrditev obstoja svoje življenjske skupnosti v formalni obliki na voljo pravna instituta (raznospolni zakonsko zvezo in istospolni partnersko zvezo), ki se razlikujeta tako po poimenovanju kot po svojih posledicah. To zadošča za zaključek, da so istospolno in raznospolno usmerjene osebe obravnavane različno.

Ali sta dejanska položaja, ki ju pritožnika primerjata, v bistvenem enaka in torej razlikovanje temelji na okoliščini iz prvega odstavka 14. člena Ustave?

35. Ustavno sodišče se mora v nadaljevanju opredeliti do vprašanja, ali sta dejanska položaja, ki ju pritožnika primerjata, z vidika vsebine pravnega instituta zakonske zveze v bistvenem enaka in torej razlikovanje temelji na okoliščini iz prvega odstavka 14. člena Ustave.

36. Ustavno sodišče se je v okviru presoje z vidika prvega odstavka 14. člena Ustave že večkrat ukvarjalo z vprašanjem primerljivosti položajev istospolnih in raznospolnih partnerjev. Sprejelo je stališče, da so za oceno enakosti primerjanih položajev pomembne

¹⁷ Glej odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-146/07 z dne 13. 11. 2008 (Uradni list RS, št. 111/08, in OdlUS XVII, 59), 14. točka obrazložitve, in št. U-I-425/06, 8. točka obrazložitve. Prim. tudi odločbo št. U-I-146/12 z dne 14. 11. 2013 (Uradni list RS, št. 107/13, in OdlUS XX, 10), 40. in 41. točka obrazložitve, v kateri je Ustavno sodišče menilo, da zatrjevano diskriminatorno obravnavanje na podlagi starosti pri zakonski ureditvi prenehanja veljavnosti pogodbe o zaposlitvi sodi v polje učinkovanja človekove pravice do svobode dela iz tretjega odstavka 49. člena Ustave, skladno s katerim je vsakomur pod enakimi pogoji dostopno vsako delovno mesto; čeprav je hkrati poudarilo, da ta ustavna določba ne zagotavlja trajnosti zaposlitve in še manj stalnosti zaposlitve na določenem delovnem mestu. Prim. tudi s stališčem velikega senata ESČP v sodbi v zadevi *E. B. proti Franciji* z dne 22. 1. 2008, 47. in 48. točka obrazložitve, da za uporabo 14. člena EKČP zadošča, da dejstva v zadevi spadajo v področje uporabe ene ali več konvencijskih pravic; ter da prepoved pred diskriminacijo velja za vse tiste dodatne pravice, ki sodijo v splošno polje katerekoli konvencijske pravice, za katere se je država prostovoljno odločila, da jih bo zagotavljala.

tako dejanske kot tudi njihove pravne prvine,¹⁸ prav tako pa tudi stališče, da se primerjana položaja partnerskih (raznospolnih in istospolnih) skupnosti sama po sebi ne razlikujeta.¹⁹ Šlo je sicer za zadeve, v katerih je bila ta primerjava opravljena z vidika pravice do dedovanja²⁰ in pravice do varovanja družinskega življenja v postopkih za priznanje mednarodne zaščite.²¹ Vendar pa so stališča, ki jih je Ustavno sodišče sprejelo v teh zadevah, upoštevna tudi z vidika primerjave položaja istospolnih in raznospolnih partnerjev glede pravice do sklenitve zakonske zveze.

37. V do sedaj obravnavanih zadevah je Ustavno sodišče pojasnilo, da istospolni pari enako kot raznospolni ustvarjajo trajna partnerska razmerja. V zvezi z registrirano partnersko skupnostjo oseb istega spola (enako v zvezi s partnersko zvezo) je zavzelo izrecno stališče, da gre za razmerje, ki je po svoji vsebini podobno zakonski zvezi (ali zunajzakonski skupnosti). Štelo je, da je tudi za skupnost istospolnega para bistvena značilnost stabilna povezanost dveh oseb, ki sta si blizu, si medsebojno pomagata in se spoštujeta. Po vsebini gre po oceni Ustavnega sodišča tudi pri življenjski zvezi oseb istega spola, enako kot pri zvezi partnerjev različnega spola, za položaj, v katerem sta dva človeka povezana v par, pri čemer njuno (relativno trajno) razmerje bistveno opredeljuje njuna čustvena, moralna, duhovna in seksualna povezanost na skupni življenjski poti. Istospolne osebe sklepajo razmerja, ki so enako stalna in trdna kot zveze med osebami različnega spola.²²

38. V zvezi s tem je neutemeljen argument Državnega zbora in Vlade, da je bistvo zakonske zveze varstvo družine, ki je ni brez otrok. Čeprav lahko ima zakonska zveza pomembno vlogo pri osnovanju družine, pa to ni pogoj za sklenitev zakonske zveze. Raznospolna partnerja lahko skleneta zakonsko zvezo ne glede na to, ali (že) imata otroke oziroma ali jih (še) lahko imata, ter ne glede na to, ali si jih sploh želita imeti. Nezmožnost spočeti otroka zato ne more utemeljiti nezmožnosti sklenitve zakonske zveze.²³

¹⁸ Glej odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-425/06, 12. točka obrazložitve, in št. U-I-212/10, 11. točka obrazložitve.

¹⁹ Prav tam.

²⁰ Odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-425/06, 12. točka obrazložitve, in št. U-I-212/10, 13. točka obrazložitve.

²¹ Odločba Ustavnega sodišča št. U-I-68/16, Up-213/15, 17. do 19. točka obrazložitve.

²² Glej v prejšnjih opombah navedene točke obrazložitve odločb Ustavnega sodišča št. U-I-425/16, št. U-I-212/10 in št. U-I-68/16, Up-213/15.

²³ ESČP je v sodbi v zadevi *Christine Goodwin proti Združenemu kraljestvu* štel, da ni sprejemljivo z vidika 12. člena EKČP, če država ne omogoči sklenitve zakonske zveze transseksualni osebi, ki je spremenila spol, z argumentom, da par ni sposoben spočeti otroka. ESČP je poudarilo, da spočetje otroka ni imanentno zakonski zvezi (glej 98. točko obrazložitve). V sodobni demokratični družbi je bil tudi sicer že zdavnaj presežen argument, da je zakonska zveza namenjena prokreaciji (prim. s stališčem belgijskega Ustavnega sodišča v sodbi št. 159/2004).

39. Glede na navedeno so torej po značilnostih partnerskega razmerja raznospolni in istospolni partnerji v bistveno enakem pravno upoštevnem dejanskem položaju, različna obravnava v presojeni zakonski ureditvi pri pravici do sklenitve zakonske zveze pa temelji izključno na okoliščini spolne usmerjenosti. Iz ustaljene ustavnosodne presoje izhaja, da je spolna usmerjenost (čeprav v prvem odstavku 14. člena Ustave ni izrecno navedena) ena izmed osebnih okoliščin iz te ustavne določbe.²⁴

40. Izpodbijana ureditev posega v nediskriminatorno obravnavo istospolno usmerjenih oseb. Gre za neposredno diskriminacijo,²⁵ ker je pogoj, da lahko zakonsko zvezo skleneta le osebi različnega spola, neločljivo povezan z osebno okoliščino spolne usmerjenosti.²⁶

Presoja ustavne dopustnosti posega v pravico do nediskriminatornega obravnavanja

41. Glede na navedeno je moralo Ustavno sodišče presoditi, ali gre za ustavno dopustno omejitev pravice do nediskriminatornega obravnavanja.

42. Skladno s tretjim odstavkom 15. člena Ustave je človekove pravice mogoče omejiti samo s pravicami drugih in v primerih, ki jih določa Ustava. Ustavno sodišče to določbo ustaljeno razlaga tako, da je človekove pravice mogoče omejiti le v primerih, ki jih določa

²⁴ Tako Ustavno sodišče med drugim v odločbah št. U-I-212/10, 18. točka obrazložitve, in št. U-I-68/16, Up-213/15, 20. točka obrazložitve. Tako tudi ESČP; glej denimo sodbo *E. B. proti Franciji*, 89. točka obrazložitve.

²⁵ Zakon o varstvu pred diskriminacijo (Uradni list RS, št. 33/16 – ZVarD) v 6. členu določa: "Neposredna diskriminacija obstaja, če je oseba ali skupina oseb zaradi določene osebne okoliščine bila, je ali bi lahko bila v enakih ali podobnih situacijah obravnavana manj ugodno, kot se obravnava, se je obravnavala ali bi se obravnavala druga oseba ali skupina oseb. Posredna diskriminacija obstaja, kadar je oseba ali skupina oseb z določeno osebno okoliščino bila, je ali bi lahko bila zaradi navidezno nevtralne določbe, merila ali prakse v manj ugodnem položaju kot druge osebe, razen če ta določba, merilo ali praksa objektivno temelji na legitimnem cilju in so sredstva za doseganje tega cilja ustrezna in nujno potrebna."

²⁶ Primerjaj s sodbami Sodišča Evropske unije (v nadaljevanju SEU) v zadevah *Tadao Maruko proti Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen*, C-267/06, z dne 1. 4. 2008, 72. točka obrazložitve; *Jürgen Römer proti Freie und Hansestadt Hamburg*, C-147/08, z dne 10. 5. 2011, 52. točka obrazložitve; in *Frédéric Hay proti Crédit agricole mutuel de Charente-Maritime in des Deux-Sèvres*, C-267/12, z dne 12. 12. 2013, 41. in 44. točka obrazložitve. V teh zadevah se je SEU ukvarjalo z vprašanjem različnega obravnavanja na podlagi zakonske zveze in štelo, da gre za neposredno diskriminacijo istospolno usmerjenih oseb, čeprav merilo razlikovanja ni bilo izrecno spolna usmerjenost posameznika. Glej tudi sodbo SEU v zadevi *VL proti Szpital Kliniczny im. dra J. Babińskiego Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Krakowie*, C-16/19, z dne 26. 1. 2021, 45. do 48. točka obrazložitve.

Ustava, zaradi varstva pravic drugih ali javne koristi.²⁷ Predpogoj za ustavno dopustnost posega je torej, da poseg zasleduje ustavno dopusten cilj (t. i. test legitimnosti oziroma ustavne dopustnosti). Če je zakonodajalec zasledoval ustavno dopusten cilj, Ustavno sodišče preizkusi še, ali je poseg skladen z načeli pravne države (2. člen Ustave), in sicer s tistim izmed teh načel, ki prepoveduje prekomerne posege države (splošno načelo sorazmernosti). Oceno skladnosti izpodbijane ureditve s splošnim načelom sorazmernosti opravi Ustavno sodišče na podlagi t. i. strogega testa sorazmernosti, ki obsega presojo treh vidikov posega, tj. presojo primernosti, nujnosti in sorazmernosti posega v ožjem smislu.²⁸ Le če poseg v človekove pravice in temeljne svoboščine prestane oba testa, je po ustaljeni ustavnosodni presoji dopusten. Iz ustaljene ustavnosodne presoje, ki se nanaša na oceno skladnosti zakonske ureditve z ustavno prepovedjo diskriminacije, izhaja še, da lahko razlikovanje na podlagi spolne usmerjenosti utemeljijo le posebej tehtni razlogi.²⁹

43. Ustavno sodišče je moralo najprej presoditi, ali se z izpodbijano ureditvijo zasleduje ustavno dopusten cilj. Iz zakonodajnega gradiva k ZZZDR³⁰ in DZ³¹ cilj, ki ga zasleduje zakonodajalec z izpodbijano ureditvijo, ni razviden. Iz odgovora Državnega zbora in mnenja Vlade pa je mogoče razbrati, da naj bi opredelitev zakonske zveze kot življenjske skupnosti moškega in ženske sledila globoko zakoreninjenemu tradicionalnemu pojmovanju zakonske zveze v Republiki Sloveniji in posledično varovala institucijo tradicionalne družine (mati, oče, otrok).

44. Upoštevanje tradicionalnega in večinskega pojmovanja zakonske zveze kot zveze ženske in moškega je načeloma dopusten cilj zakonske ureditve tega instituta. Vendar pa zakonodajalec s sklicevanjem na tradicionalno pojmovanje zakonske zveze ne more utemeljiti zanikanja ustavne pravice istospolnih partnerjev do nediskriminatorne obravnave (prvi odstavek 14. člena v zvezi s 53. členom Ustave). Argument tradicije ne more utemeljiti diskriminacije. Uresničevanje človekove pravice oziroma temeljne svoboščine istospolno usmerjenih oseb tudi ne more biti pogojevano s tem, da jo podpira večina prebivalcev.³² Sklicevanje na tradicionalno in večinsko pojmovanje zakonske

²⁷ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-40/12 z dne 11. 4. 2013 (Uradni list RS, št. 39/13, in OdlUS XX, 5), 47. točka obrazložitve.

²⁸ Glej odločbo Ustavnega sodišča št. U-I-18/02 z dne 24. 10. 2003 (Uradni list RS, št. 108/03, in OdlUS XII, 86), 25. točka obrazložitve.

²⁹ Glej odločbi Ustavnega sodišča št. U-I-212/10, 20. točka obrazložitve, in št. U-I-68/16, Up-213/15, 22. točka obrazložitve. Tako tudi ESČP v sodbah v zadevah *Schalk in Kopf proti Avstriji*, 96. in 97. točka obrazložitve, in *Ratzenböck and Seydl proti Avstriji* z dne 26. 10. 2017, 32. točka obrazložitve.

³⁰ Glej zakonodajno gradivo k Predlogu zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ESA 286), Poročevalec Skupščine SRS in Skupščine SFRJ, št. 12/76.

³¹ Glej zakonodajno gradivo k Predlogu družinskega zakonika (EPA 1682 - VII).

³² Primerjaj s stališči, ki jih je ESČP zavzelo v primerih, ko so države članice s sklicevanjem na večinsko mnenje v določeni družbi upravičevale ureditev, ki je istospolnim partnerjem

zveze glede na to ne more pomeniti ustavno dopustnega cilja za zakonsko ureditev, ki istospolno usmerjenim preprečuje sklenitev zakonske zveze.³³

45. Varstvo družine lahko pomeni ustavno dopusten cilj. Vendar pa odrekanje možnosti sklenitve zakonske zveze istospolno usmerjenim osebam ni primerno sredstvo za doseg tega cilja.³⁴ Izpodbijani ukrep k varstvu tradicionalne družine ne more ničesar prispevati. Prvič zato, ker osnovanje družine ni pogoj za sklenitev zakonske zveze (38. točka obrazložitve te odločbe), drugič zato, ker odrekanje možnosti sklenitve zakonske zveze istospolno usmerjenim osebam samo po sebi v ničemer ne vpliva na življenje tradicionalnih družin, ki jih lahko osnujejo heterospolno usmerjene osebe. Končno ni mogoče spregledati niti tega, da med nami (kljub dejstvu, da niso imeli možnosti sklenitve zakonske zveze) že dolgo živijo tudi družine, ki so jih osnovali istospolni partnerji (dve ženski oziroma dva moška z otroki). Glede na to s sklicevanjem na varstvo družine ni mogoče utemeljiti posega v pravico istospolnih oseb do nediskriminatorne obravnave. Varstva družine kot sicer ustavno dopustnega cilja z izpodbijanym ukrepom sploh ni mogoče doseči.

46. Ustavno sodišče mora odgovoriti še na pomisleke Vlade glede odstopa od dosedanje ustavnosodne presoje. Vlada navaja, da bi v primeru utemeljenih očitkov o diskriminaciji Ustavno sodišče že v odločbi št. U-I-425/06, ko je presojalo pravno ureditev dedovanja med registriranima istospolnima partnerjema, moralo ugotoviti protiustavnost instituta registrirane istospolne partnerske skupnosti. Vendar tega ni storilo, temveč se je omejilo le na presojo ustavnosti ureditve dedovanja. Poleg tega Vlada meni, da Ustavno sodišče, če bi štelo, da ureditev, ki ne dopušča sklenitve zakonske zveze istospolnima partnerjema, ni v skladu s človekovo pravico do nediskriminatorne obravnave, leta 2015 ne bi dovolilo referendumu o ZZZDR-D, ki je zakonsko zvezo opredelil kot življenjsko skupnost dveh oseb ne glede na njun spol.

47. V zadevi št. U-I-425/06 je bilo sporno le vprašanje ureditve dedovanja partnerjev registrirane istospolne partnerske skupnosti (22. člen ZRIPS), ne pa tudi vprašanje

preprečevala priznanje njihove skupnosti v kakršnikoli pravno priznani obliki, kar je pomenilo kršitev pravice do zasebnosti in družinskega življenja iz 8. člena EKČP (glej sodbo ESČP v zadevi *Fedotova in drugi proti Rusiji* z dne 13. 7. 2021, 52. točka obrazložitve), oziroma jim niso priznavale kakšne druge konvencijske pravice, npr. pravice do zbiranja iz 11. člena EKČP (glej sodbo ESČP v zadevi *Alekseyev proti Rusiji* z dne 21. 10. 2010, 81. točka obrazložitve) ali pravice do izjave iz 10. člena EKČP (glej sodbo ESČP v zadevi *Bayev in drugi proti Rusiji* z dne 20. 6. 2017, 70. točka obrazložitve).

³³ Glede na navedeno se Ustavnemu sodišču niti ni treba ukvarjati s tem, da možnost sklenitve zakonske zveze istospolnih partnerjev po izsledkih že omenjene raziskave sedaj uživa večinsko podporo v slovenski družbi.

³⁴ Presoja primernosti posega po ustaljeni ustavnosodni presoji zajema presojo, ali je zasledovani cilj s posegom sploh mogoče doseči oziroma ali lahko ukrep sam ali v kombinaciji z drugimi ukrepi prispeva k doseganju tega cilja.

ustavne skladnosti instituta registrirane partnerske skupnosti. Za presojo ustavnosti ZRIPS po uradni dolžnosti bi se lahko Ustavno sodišče odločilo le, če bi bilo to nujno za rešitev zadeve oziroma če bi bilo vprašanje ustavne dopustnosti obstoja instituta registrirane partnerske skupnosti v takšni medsebojni povezavi z vprašanjem ureditve dedovanja med partnerjema registrirane partnerske skupnosti, da bi ju bilo treba obravnavati skupaj (glej 30. člen ZUstS). Ti pogoji niso bili izpolnjeni. O ustavnosti ureditve dedovanja je bilo mogoče odločiti ločeno od presoje ustavnosti instituta registrirane partnerske skupnosti. Po presoji Ustavnega sodišča in upoštevanje tedanje stopnje razvoja urejanja istospolnih partnerskih skupnosti tudi ni šlo za medsebojno povezani vprašanji v smislu 30. člena ZUstS.

48. Z odločbo št. U-II-1/15 z dne 28. 9. 2015 (Uradni list RS, št. 80/15, in OdlUS XXI, 5) je Ustavno sodišče dovolilo referendum o ZZZDR-D, na podlagi katerega bi lahko zakonsko zvezo sklenili tudi osebi različnega spola. Vendar pa je ob tem moralo presoditi (le), ali je šlo v primeru ZZZDR-D za pravni položaj iz četrte alineje drugega odstavka 90. člena Ustave, po kateri referendum ni mogoče razpisati o zakonih, ki odpravljajo protiuustavnost na področju človekovih pravic in temeljnih svoboščin ali drugo protiuustavnost. Zavzelo je stališče, da v skladu s to določbo Ustave referendum ni dopustno razpisati o zakonih, ki odpravljajo protiuustavnost, ki jo je predhodno ugotovilo Ustavno sodišče (poleg tega pa še o zakonih, ki odpravljajo kršitev človekove pravice, ugotovljene s sodbo ESČP). Te določbe pa ni mogoče razlagati tako, da referendum ni dopustno razpisati v primerih, ko zakonodajalec sprejme zakonsko ureditev, s katero sicer posredno, prek njenih refleksnih učinkov na druga pravna področja, odpravlja protiuustavnost, ki jo je že ugotovilo Ustavno sodišče ali ESČP. V takih primerih namreč zakonodajalec spreminja ureditev vprašanj, ki z ugotovljeno protiuustavnostjo niso v neposredni zvezi.³⁵ Za takšen primer je šlo po oceni Ustavnega sodišča v primeru ZZZDR-D. Državni zbor je trdil, da referendum ni dovoljen, ker se s tem zakonom odpravlja protiuustavnost, ugotovljena z odločbo št. U-I-425/06 o ureditvi dedovanja istospolnih partnerjev. Ustavno sodišče pa je zavzelo stališče, da ZZZDR-D neposredno spreminja opredelitev zakonske zveze in s tem posredno posega tudi v ureditev v neopredeljenem številu področnih zakonov (približno 70 zakonov), pri čemer med drugim posredno odpravlja le protiuustavnost, ki jo je ugotovilo Ustavno sodišče v odločbi št. U-I-425/06. Pri takem urejanju pa ne gre za neposredno odpravo že ugotovljene protiuustavnosti, temveč za ureditev nečesa drugega, kot je tisto, kar nalaga omenjena odločba.³⁶ Tudi ta pomislek Vlade je zato neutemeljen.

49. Ureditev, ki partnerjem istega spola ni dovoljevala oziroma še vedno ne dovoljuje sklenitve zakonske zveze, torej ni bila oziroma ni v skladu s pravico istospolno usmerjenih oseb do nediskriminatorne obravnave glede sklenitve zakonske zveze iz prvega odstavka 14. člena v zvezi s 53. členom Ustave.

³⁵ Glej 51. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-II-1/15.

³⁶ Glej 52. točko obrazložitve odločbe Ustavnega sodišča št. U-II-1/15.

Sprejeta odločitev glede zakonske ureditve

50. Glede na to, da prvi odstavek 3. člena in 16. člen ZZZDR ne veljata več, je lahko Ustavno sodišče v zvezi z njima le ugotovilo, da sta bila v neskladju z Ustavo (1. točka izreka). Zgolj ugotovitveno odločbo je lahko Ustavno sodišče izdalo tudi glede prvega odstavka 3. člena DZ v delu, v katerem določa, da je zakonska zveza življenjska skupnost moža in žene. Z razveljavitvijo z Ustavo neskladnih besed "moža in žene" v tej zakonski določbi namreč s to zakonsko določbo sploh ne bi bili več določeni subjekti, ki lahko sklenejo zakonsko zvezo. Zato razveljavitev ni mogoča, temveč je lahko Ustavno sodišče v tem delu le ugotovilo njeno neskladje z Ustavo (2. točka izreka). Ustavno sodišče je odločilo tudi, da mora Državni zbor ugotovljeno protiustavnost odpraviti v roku šestih mesecev od objave odločbe v Uradnem listu Republike Slovenije (3. točka izreka). Da bi do odprave ugotovljene protiustavnosti Ustavno sodišče preprečilo nadaljnje kršitve človekovih pravic, je na podlagi drugega odstavka 40. člena ZUstS določilo tudi način izvršitve tega dela odločbe. Določilo je, da se do odprave ugotovljene protiustavnosti 3. člena DZ šteje, da je zakonska zveza po tej določbi življenjska skupnost dveh oseb (4. točka izreka). Prvo alinejo 22. člena DZ, ki kot poseben pogoj za sklenitev zakonske zveze določa, da sta osebi, ki jo sklepata, različnega spola, je Ustavno sodišče razveljavilo (5. točka izreka). Navedeno pomeni, da lahko zakonsko zvezo po učinkovanju te odločbe Ustavnega sodišča dalje skleneta tudi osebi istega spola.

51. Istospolni pari imajo za formalno potrditev obstoja svoje življenjske skupnosti odslej na voljo dva instituta, in sicer možnost sklenitve zakonske zveze po DZ in partnerske zveze po ZPZ. O smiselnosti hkratnega obstoja obeh institutov Ustavno sodišče ni pristojno odločati. Ob uresničitvi te ustavne odločbe pa bo moral zakonodajalec upoštevati, da imajo istospolni partnerji za formalno potrditev svoje skupnosti na voljo dva instituta, partnerji različnega spola pa le enega, kar lahko odpira vprašanje enake obravnave raznospolnih partnerjev.

B. – II.

Odločitev o ustavni pritožbi

52. Z ustavno pritožbo izpodbijane odločitve Upravnega sodišča, Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti in Upravne enote temeljijo na 16. členu ZZZDR, ki je bil – kot izhaja iz obrazložitve te odločbe pod točko B. – I. – v neskladju s pravico do nediskriminatorne obravnave iz prvega odstavka 14. člena v zvezi s 53. členom Ustave. S tem so tudi te odločitve v neskladju s to človekovo pravico. Zato je Ustavno sodišče sodbo Upravnega sodišča razveljavilo, odločbi Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti ter odločbo Upravne enote pa odpravilo in zadevo vrnilo Upravni enoti v nov postopek (6. točka izreka).

C.

53. Ustavno sodišče je sprejelo to odločbo na podlagi 47. in 48. člena, drugega odstavka 40. člena, 43. člena in prvega odstavka 59. člena ZUstS v sestavi: predsednik dr. Matej Accetto ter sodnici in sodniki dr. Rok Čeferin, Dr. Dr. Klemen Jaklič (Oxford ZK, Harvard ZDA), dr. Rajko Knez, dr. Špelca Mežnar, dr. Marijan Pavčnik, dr. Rok Svetlič, Marko Šorli in dr. Katja Šugman Stubbs. Odločbo je sprejelo s šestimi glasovi proti trem. Proti so glasovali sodniki Jaklič, Svetlič in Šorli. Pritrdilno mnenje so dali sodnici Mežnar in Šugman Stubbs ter sodnik Accetto. Odklonilno ločeno mnenje sta dala sodnika Jaklič in Svetlič.

dr. Matej Accetto
Predsednik